

Diskussion

Uenigheden om Martsbevægelsen 1848

REPLIK TIL ANDERS MONRAD MØLLER OG
HANS VAMMEN

AF

BJØRN SVENSSON

I en omtale af min bog »Opgør med fjendebilleder« i sidste hefte af Historisk Tidsskrift betegner Anders Monrad Møller det som umuligt at følge mig i min tiltro til J.Chr. Jørgensens referat af det vigtige Casinomøde 20. marts 1848 – det møde, der med det efterfølgende folketog til Kongen væltede den sidste regering fra enevældens tid og dermed gav et signal, som slesvig-holstenerne udnyttede til at iværksætte det forberedte oprør, der blev til den første slesvigske krig.

Vi ved ikke, om Jørgensen har kunnet stenografere, og jeg vil gerne give anmelderen ret i, at der er grund til at betvivle det, men det svækker ikke værdien af referatet, som under alle omstændigheder giver indtryk af at være udformet med omsorg for præcision i detaljen. I situationer, hvor det var vigtigt at gengive udtalelser så vidt muligt ordret, har jeg selv lagt vægt på at fange nøgleordene og derudover med stærke forkortelser af de øvrige ord søgt at skabe basis for en sammenhæng, der bagefter kunne rekonstrueres, altså en slags hurtigskrift, der i effekt kunne nærme sig et privat stenografisystem. Det kan Jørgensen også have gjort. Med øvelse og en god hukommelse kan man nå langt ad denne vej. I øvrigt hørte den konkrete opgave ikke til de vanskelige, idet man var tvunget til at sætte tale tempoet ned, når man uden tekniske hjælpemidler skulle appellere til en forsamling på halvtredie tusinde.

Det er korrekt, at der efter Casinomødet 11. marts kom lange referater til offentligheden, men ikke efter mødet 20. marts. Efter det første møde var der brug for talerne som agitationsmateriale, hvad der ikke

var behov for, da oppositionen havde sejret. Men det ændrer ikke ved, at enhver, der i Casino 20. marts noterede referater, måtte være forberedt på, at andre i den store forsamling gjorde det samme, og at der var risiko for afsløring, hvis man forfalskede forløbet. Også dette forhold taler imod den skepsis, som Hans Vammen og Anders Monrad Møller har fremført overfor Jørgensens udførlige referat.

Anders Monrad Møller undrer sig over, at jeg ikke har omtalt M.A. Goldschmidts henvisning til oprørsrygterne. Men i min bog p. 73 har jeg generelt henvist til de rygter om oprør, der verserede den 20. marts. De havde den begrænsede betydning, at de bidrog til interessen for Casinomødet samme aften, men det afgørende er, at talerne på mødet undgik rygterne og støttede sig til de faktiske efterretninger. Jørgensens referat bekræftes her af de oplysninger, der foreligger fra P. Hjort, O. Müller og H.N.Clausen.

Efter anmelderens vurdering skulle Hans Vammens forbrydelse i mine øjne først og fremmest bestå i hans afmytologisering af Orla Lehmann. Men det er en oplagt misforståelse. Det var Vammens påstand om, at en dansk løgn fremkaldte det slesvig-holstenske oprør, der udfordrede mig, og det var hans rejse til Kiel for at præsentere den historieskabende danske løgn i en festtale for et tysk publikum, som fik mig til at reagere. Da Vammen udpegede Orla Lehmann som den skyldige og yderligere placerede ham som skurk ved at tillægge ham de laveste motiver for løggen, måtte jeg naturligvis gøre op med Vammens kritikpunkter.

Monrad Møller finder, at Vammen fortsætter den afmytologisering af Lehmann, som Niels Neergaard begyndte, da han kritiserede, at regeringen i svaret til den slesvig-holstenske deputation fulgte Lehmanns udkast og ikke af hensyn til udlandet stod fast på legitimitetens standpunkt overfor oprørerne. Fremstillingen må give læserne det indtryk, at jeg også her forsvarer Lehmann eller i hvert fald fortier denne kritik af ham. Men anmelderen må have overset, at jeg tværtimod har uddybet kritikken og for så vidt selv har bidraget til den såkaldte afmytologisering.

Ikke alene har jeg i min bog p. 41 omtalt Neergaards påpegning af de udenrigspolitiske konsekvenser, men jeg har yderligere medtaget Laurids Skaus kritik, der ikke som Neergaards kom 44 år senere, men blev fremført offentligt allerede i 1848. Skau beklagede, at man ikke nøjedes med at sige nej, hvor der skulle siges nej, idet erklæringen om, at man ville styrke Slesvigs uopløselige forbindelse med Danmark med en fælles fri forfatning åbnede veje for Tyskland til intervention og gav oprørerne et agitationsmiddel i hænde. Det kom til at skade forholdet

mellem Lehmann og Skau. Endelig har jeg for egen regning direkte deltaget i kritikken, idet jeg har mindet om, at udsigten til en fællesforfatning med Kongeriget og den dermed truende danisering var skræmmende for de fleste slesvigere. Jeg har altså ingenlunde dækket over »koryfæet Orla Lehmann« og ejheller været blind for hans fejlgreb, som det har været antydet. Tværtimod.

Til gengæld gør Anders Monrad Møller både Neergaard og Lehmann uret. Neergaard har i sin store artikel om Lehmann i *Salmonsens Konversationsleksikon* (bd. XI 1901) ikke foretaget den nedvurdering af ham, som Monrad Møller har underforstået i »Under Junigrundloven«. Neergaard gør heller ikke – hverken det ene eller det andet sted – Lehmann specielt ansvarlig for det brud på legitimiteten, som lå i den bratte afbrydelse af forbindelsen mellem de to hertugdømmer, en forbindelse både Christian VIII og Frederik VII nylig havde lovet at bevare.

Netop dette emne blev trukket frem i statsrådsmødet om aftenen 23. marts 1848, da den midlertidige minister for Hertugdømmerne, baron C.A.Th.Plessen påberåbte sig forfatningsreskriptet af 28. januar med det kongelige løfte om at vedligeholde forbindelsen mellem Slesvig og Holsten. Dertil bemærkede Conseilpræsidenten (A.W.Moltke), at både denne forbindelse og reskriptet af 28. januar var blevet en umulighed ved oprettelsen af et tysk parlament, da Holsten ikke kunne sende repræsentanter til to rigsforsamlinger. Og udenrigsminister Knuth supplerede, at basis for reskriptet ikke mere eksisterede, hvorfor det måtte bortfalde. Regeringstoppen afviste med andre ord bevidst den legitimitet, som Neergaard mente burde gælde.

I samme møde gentog Conseilpræsidenten samtlige de punkter, som man var blevet enige om dagen før, »og i hvis tydelige og nøjagtige redaktion hele svaret skulle bestå«. Det var just disse punkter, Orla Lehmann trak frem i sit udkast til svar, og det blev derefter enstemmig vedtaget af regeringen. Der er på denne baggrund ikke belæg for isoleret at tale om »Lehmann som agitatoren, der her begik sit livs dumhed«. Det var hele regeringen, der med åbne øjne traf denne beslutning trods Plessens advarsel.

Af en eller anden grund ønsker Hans Vammen tilsyneladende nu at moderere sin afmytologisering. Der er i hvert fald sket det opsigtsvækkende, at Hans Vammen, der i sidste hefte af *Hist.Tidsskr.* imødegår min kritik af ham, erklærer, at jeg har tillagt ham noget, han »aldrig har skrevet, nemlig at Orla Lehmann på Casinomødet løj om oprørets udbrud«. Men jeg forstår simpelthen ikke, at Vammen tror, at han på den måde kan løbe fra kendsgerningerne på dette kardinalpunkt.

Lad os gå tilbage til Hans Vammens opfindelse af løggen. I Hist.Tidskr. 1988 p. 274 konkluderede han: »En københavnsk martsrevolution, der blev udløst ved en fejltagelse eller, som argumenteret i det foregående, ved ledernes bevidste vildledning af folket, er ikke godt mytestof. Navnlig da det ikke er til at komme uden om, at denne »fejltagelse« udløste en krig, som har sat sine dybe spor i det danske samfund lige op til nutiden.« (På denne baggrund kan jeg ikke forstå, at Anders Monrad Møller for alvor kan mene sin bemærkning p. 112 om, at jeg har skudt Vammen for meget i skoene, når jeg tillagde ham den opfattelse, at Lehmanns bedrag var skyld i de slesvigske krige og de deraf følgende ulykker.)

Vammen skildrede p. 256f. forløbet op til Casinomødet den 20. marts således: »Det eneste, der nu kunne redde de nationalliberale, var et slesvig-holstensk oprør« ...Men »slesvig-holstenerne havde ikke gjort oprør« ...»I denne situation var det, at Orla Lehmann besluttede at lade, som om det slesvig-holstenske oprør var brudt ud«.

Hans Vammen understregede flere steder, at det drejede sig om en velovervejet beslutning fra Lehmanns side. p. 253 skrev han om Lehmanns »Casino-beslutning«, hans »livs vigtigste beslutning«, og »det må have stået ham klart, at han spillede meget højt spil. Det var i egentligste forstand en casino-beslutning.« – Denne bevidste vildledning, dette bedrag, som Lehmann ifølge Vammens 1988-artikel så dristigt havde besluttet, turde være det samme som en løgn, og det var ifølge Vammen denne løgn, der udløste krigen.

Det ejendommelige er, at Hans Vammen talte om bedrag og bevidst vildledning, skønt han erkender, at han ikke kan henvise til udtalelser, der afslører, hverken hvad Lehmann vidste, eller hvad han sagde. I modsætning til mig afviser Vammen stort set, at man kan støtte sig til citater i debatten om Martsbevægelsen. Han har derfor i stedet bestemt sig for den besynderlige udvej at bygge sin »argumentation på levningsslutninger, bl.a. fra de impliceredes handlinger«.

Det materiale, Hans Vammen bygger på, og de slutninger, han drager deraf, rummer imidlertid postulater, der ikke beviser noget som helst af Vammens teorier. Det mener jeg at have godtgjort, både når han taler om de nationalliberale før Casinomødet som et parti i krise, der er lammet af forfatningsreskriptet af 28. januar og kun kan reddes af et slesvig-holstensk oprør, som de derfor selv fremprovokerer, og når han ud fra diverse begivenheder slutter sig til, hvad Lehmann har tænkt og sagt, endvidere om motivet til fremrykningen af mødet fra den 22. til den 20. marts etc.

Tilbage står så Hans Vammens beskyldninger mod mig. Vammen

hævder, at jeg overtræder de mest elementære regler for historisk forskning ved at udelade de kilder, der ikke passer mig, ved at benytte andre kilder helt ukritisk og betjene mig af citatfusk. Jeg får ellers skyld for at være ganske kritisk (jævnfør min kritik af AMM og HV), så lad det stå som en pudsighed. De øvrige påstande bliver jeg selvsagt nødt til at gennemgå punkt for punkt.

Beskyldningen om citatfusk sigter til, at jeg har udeladt de kursiverede ord i følgende sætning fra Vammens hånd: »Pænt og artigt, *omend med forbehold for forfatningens nærmere udformning*, udpegede stænderforsamlingerne både i Hertugdømmerne og i Kongeriget de »erfarne mænd«, som ifølge Januarreskriptet skulle samles og vedtage forfatningen.« – Nu har man jo altid lov til at citere det, som man finder væsentligst, når citatet ikke sættes i anførselstegn. Her argumenterede jeg altså imod påstanden om det pæne og artige. Men jeg kunne lige så godt have tilføjet min forargelse over, at Vammen for at kunne fastholde billedet af de føjelige stænderforsamlinger bagatelliserede de nævnte forbehold til trods for, at de i realiteten var en klar undsigelse af det forelagte forfatningsprojekt og derfor i sig selv dementerede den artige opførsel.

Listen over påståede udeladelser er desværre temmelig lang. Vi tager dem i rækkefølge og begynder med bemærkningen p. 165, at »Svensson udelader disse ting« (dvs. garnisonen i Rendsborg, Prinsen af Noers kup og Beselers kommentar, at uden formlen »den ufri hertug« havde de måttet gå i landflygtighed). Men alle disse ting er omtalt i min bog, se p. 28, 32 og 81.

Så følger i Vammens ankerække p. 168, hvor han påstår, at jeg overhovedet ikke nævner de tre kilder Carl Ploug, Krieger og Goldschmidt, hvis udtalelser fik ham til at slutte, at de nationalliberale nu ligefrem håbede på et slesvig-holstensk oprør, der kunne skaffe dem regeringsmagten. Men Vammen skrev i 1988 p. 256, at han ikke anførte Goldschmidt som dokumentation, hvad han jo heller ikke kunne af den gode grund, at Goldschmidt var modstander af partiet. Og det må gælde anno 2000 som i 1988. Kriegers udtalelse fra 1847 var ikke født af den aktuelle situation, men blot en banal sandhed uden noget tilknyttet håb, og Plougs kommentar har jeg i min bog p. 27 udførligt analyseret med afvisning af Vammens konklusion.

p. 170 undrer Hans Vammen sig over, at jeg ikke har taget stilling til rygterne 20. marts om oprør, her omtalt i to breve, skrevet 26. marts 1848 af brødrene Orla og Heinrich Lehmann, plus en udtalelse af Goldschmidt. – Jeg kan henholde mig til mit svar ovenfor til Monrad Møller om oprørsrygterne.

p. 171 kritiserer Hans Vammen i note 19, at jeg har undladt at oplyse, at Jørgensens referat fra Casinomødet ikke nævner A.L.C. de Conincks indlæg, skønt det kom indenfor det tidsrum, referatet dækker. Men kritikken er nu en forbier. Monrad er den sidste taler, Jørgensen omtaler, og ifølge O.Müller, der har en ret udførlig talerliste, kom Coninck først til orde efter Tryde, H.C.Hansen og Monrad, altså udenfor Jørgensen-referatets dækning. For resten vil man vel normalt kunne regne ud, at Coninck ikke er nævnt af Jørgensen, når jeg ikke henviser til ham, men til to andre kilder.

p. 172f. kursiverer Hans Vammen to afsnit af L.N.Hvidts indledningstale på Casinomødet 20. marts, som jeg skulle have udeladt. Men det ene afsnit er gengivet i min bog p. 74f., og oplysningerne i det andet afsnit er bragt p. 75 i en sammenligning med de forkerte oplysninger, som den slesvig-holstenske taler K. Ph. Francke kom med.

p. 173f. kommer Vammen med nogle misvisende oplysninger om den nye regerings militærpolitik, og han minder om Lehmanns forhandlinger med den slesvig-holstenske deputation bl.a. om en deling af Slesvig, og så tilføjer han, at disse emner »udelader Bjørn Svensson fuldstændig«. Det er korrekt, at jeg ikke dengang fik tilbagevist Vammens militærpolitiske betragtninger, hvilket de visselig havde fortjent, men Lehmanns drøftelser med to af deputationens medlemmer har jeg skildret meget udførligt i min bog p. 40ff.

Efter denne gennemgang, der omfatter samtlige påståede udeladelser, håber jeg, at Hans Vammens forsikring om, at jeg med dem har overtrådt de mest elementære regler for historisk forskning, må komme til at virke som en boomerang.

Hans Vammen slutter sit indlæg med en højtidelig erklæring om, at jo stærkere hvirvelstormen af kritik slår ham i møde, des mere urokkeligt vil han fastholde følgende to kendsgerninger:

- 1) Rendsborgmødet 18/3 1848 var ikke oprør.
- 2) Det slesvig-holstenske oprør blev udløst af meddelelsen fra København om Casinomødet 20/3, folketøget og den gamle regerings afskedigelse 21/3.

Jeg vil gerne støtte Vammen med hensyn til disse to punkter. Her er vi enige. De to programsætninger dækker faktisk den opfattelse, jeg har givet udtryk for i min bog *Opgør med fjendebilleder*, p.21-22. Oprøret blev ganske rigtig udløst af nyhederne fra København, og når Hans Vammen bruger udtrykket »udløst« i stedet for »fremkaldt« må efter min mening den forudsætning være accepteret, at oprøret om ikke i detaljer, så dog i princippet var forberedt og planlagt til udbrud, når det rette signal kom. Den afgørende uenighed mellem os ligger i alle til-

fælde på helt andre områder. Det havde derfor været mere relevant, hvis han havde taget stilling til de konkrete anklager mod ham, som jeg havde sammenfattet i min konklusion i forrige hefte p.161.